

7. sept.

Overordentlig pinlig, skrev Joseph Goebbels etter møtet mellom Knut Hamsun og Hitler i juni 1943. Hitler ble rasende da Hamsun nærmest eksaminerte ham om Terbovens

fremferd i Norge. — Det er synd at Hamsun via bakmenn lot seg forlede til en så tåpelig opptreden, skrev Goebbels i dagbøker som nå er i ferd med å bli publisert i Tyskland.

Hamsuns Hitler-møte i nytt lys

ODD V. ASPHEIM

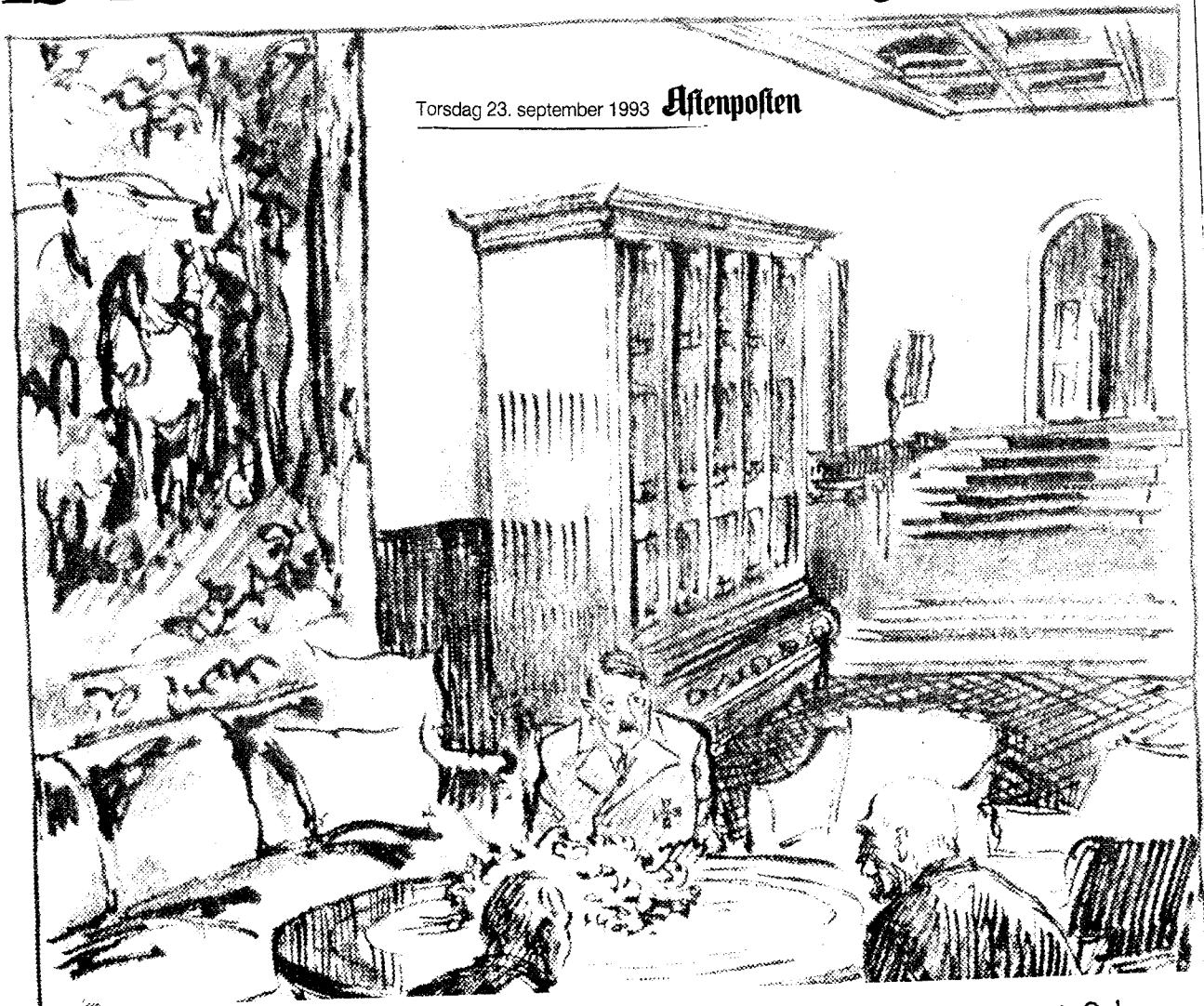
Knut Hamsuns besøk hos Adolf Hitler 26. juni 1943 tok en uforutsett vending og ble en stor skuffelse både for diktatoren selv og hans propagandaminister Joseph Goebbels. Dette blir bekreftet med all ønskelig tydelighet i de Goebbels-dagbøker som Institut für Zeitgeschichte i München publiserer i disse dager. Med utgangspunkt i de mikrokopier av dagbøkene som dukket opp i Moskva i fjor, kan instituttet i denne omgang presentere månedene januar til september 1943, fordelt på tre bind. Den videre offentliggjørelse vil følge i tur og orden, og være avsluttet i 1995. Dermed blir en enstående kilde til Det tredje rikets historie for første gang tilgjengelig i nær fullstendig form. Også for norsk okkupasjonshistorie betyr dette at mye nytt, viktig materiale kommer frem.

Propagandaobjekt

Da den 83-årige Hamsun ble bragt til Berghof, hadde han nettopp deltatt på en pressekongress i Wien, der han hadde levert et krast angrep på England. Fra Goebbels' side var møtet med Hitler selvsagt tenkt utnyttet i propagandaøyemed. Den verdenskjente norske dikterens engasjement for Tyskland skulle nå finne sitt høyeste uttrykk ved en personlig og tillitsfull samtale med der Führer selv.

Men slik sett ble møtet en dundrende fiasko. Opplysninger om dets sanne forløp ble kjent alt i 1945, i form av vitneutsagn fra involverte personer. Under prosessen mot Hamsun kom saken også til å spille en rolle, i formildende retning. Senere har enda flere berettet om denne sammenkomsten, som det gikk frasagn om i Hitlers nærmeste krets. Så sent som i 1978 kunne Aftenposten, i samarbeid med Sverre Hartmann, bringe tolkens erindringer fra tildragelsen. Aldri, hverken før eller siden, ble Adolf Hitler presentert for en gjest som så suverent brøt de uskrevene regler som gjaldt for slike mottagelser. Uten å la seg affisere av vertens hang til enetaler hadde Hamsun dratt til felts mot Josef Terboven,

Torsdag 23. september 1993 **Aftenposten**

104933

Hitlers reichskommissar i Norge, med en sverm av anklager. Ovenikjøpet tok nordmannen bekymret opp spørsmålet om sitt fedrelands fremtidige stilling, når Tyskland, hadde vunnet krigen...

Høyst pinlig

For propagandaministeren, dr. Goebbels, som i beste mening hadde prasket dikteren på sin fører, ble opptrinnet i særlig grad pinlig. I mai hadde han selv tatt imot Hamsun, et møte som forløp svært vellykket. Ja, Hamsun hadde sogar sendt Goebbels sin Nobelmedalje som gave etterpå, noe ministeren nylig – nesten skamfull – hadde takket skriftlig for.

Nå kunne Goebbels bare prise seg lykkelig over at han ikke var til stede under audiensen hos Hitler, da han dagen etter fikk en foreløpig rapport om det som hadde skjedd. 3. juli 1943 ble han så forelagt en omfattende protokoll fra møtet. Denne er dessverre ikke funnet. Men i dagboken har Goebbels sammenfattet innholdet, i hovedsak en bekreftelse av de vitneutagn som historikerne hittil har hatt å bygge på. I tillegg får vi her Goebbels' egen reaksjon:

«Det er overordentlig pinlig. Hamsun forsøkte rett og slett å eksaminere Føreren. Det er synd at han via bakmenn lot seg bevege til en så tåpelig fremferd. Jeg hadde tenkt meg dette besøket helt annerledes. Men hvem kunne trodd at Hamsun, som da han var hos meg, nesten ikke berørte politiske spørsmål, nå plutselig tok opp problemet med den fremtidige ordning av de norske forhold! Mot Terboven reiser Hamsun nå en ytterst massiv front. Hans hovedanklage er at Terboven er et udannet menneske. Med dette bragte Hamsun naturligvis Føreren i harnisk, fremfor alt vel også av den grunn at Føreren ikke helt kunne avvise denne hamsunske innsigelsen.»

Goebbels avslutter med at etter dette vil det, i alle fall med det første, ikke lenger være mulig å introdusere noen dikter for Hitler. «Og heller ikke noen lyriker eller epiker, som han selv uttrykker det.»

Terbovens prøysseri

Bak Goebbels' formulering «udannet» skjuler seg nok først og fremst Hamsuns klager over Terbovens brutale metoder i Norge. Det var rikskommissærens «prøysseri», samt «alle henrettelsene» som oldingen ifølge andre tilstedeværende gråtkvalt hadde beklaget seg over. Og sant å si var både Hitler selv og Goebbels lite tilfreds med Terbovens midler, som heller skadet enn gagnet Tysklands sak. Men å medgi dette, selv overfor en tysklansvenn som Hamsun, var ikke lett. Det dreide seg jo om Hitlers personlige valgte og direkte underordnede tillit, nn i Norge. I ved ble den normalt selvsikre Führer, som el-

PÅ BERGHOF: Noe foto av møtet mellom Hitler og Hamsun på Berghof er ikke kjent. Aftenpostens tegner Ulf Aas tenker seg det omtrent slik.

lers alltid var den førende under de audien-ser han innvilget, bragt i forlegenhet og ut av fatning. Han avbrøt samtalen før tiden, og gikk på altanen for å snappe luft, har pressesjefen Otto Dietrich fortalt. På sin side avlyste Goebbels uten videre den nye mottagelsen han hadde invitert Hamsun til i Berlin 27. juni.

En plass til Hamsun?

Goebbels' dagbok aktualiserer på nytt spørsmålet om Hamsuns rolle og forhold til tyskerne under okkupasjonen. Debatten om dette har en solid tradisjon hos oss. Senest i vår fikk vi en ny runde, foranlediget av en høyst uoffisiell omdøping av Sehesteds gate til Knut Hamsuns plass. Men diskusjonen bragte heller ikke denne gang noe nytt, hverken av fakta eller vurderinger. Det virket snarere som om alle klas-siske misforståelser og forvrengninger knyttet til Hamsun hadde satt hverandre stevne. «Nu igjen –!» Dette gjelder også omtalen av Hamsuns opptreden overfor dødsdømte norske motstandskjempere. Spesielt med tanke på yngre generasjoner, som kanskje for første gang søkte å orientere seg i saken, var det synd at det Hamsun-bildet som ble tegnet, var så grovt misvisende. Man kan spørre hvordan det egentlig er mulig, at all den lett tilgjengelige informasjon som nå foreligger, har en så liten gjennomslagskraft.

Et ankepunkt som ble tillagt en merkelig vekt, var at Hamsun angivelig hadde latt seg fotografere sammen med Hitler, den gang i 1943. Noe slikt foto er imidlertid ikke kjent. Dessverre, vil nok mange historikere mene. Det er riktignok mulig at Goebbels' folk foreviget sammenkomsten på Berghof, med tanke på propagandistisk utnyttelse. Men i så fall ble en offentliggjørelse straks nektet.

PROPAGANDA: Knut Hamsun lot seg i andre sammenhenger villig bruke av det tyske propagandamaskineri. Her taler han på en pressekongress i Wien juni 1943 - umiddelbart før møtet på Berghof.

Hovedsaken er imidlertid at Hamsun og Hitler møttes. Men dikterens egentlige ærend og opptreden ved anledningen er nå så godt dokumentert at det ikke lenger går an å beskrive hendelsen utelukkende slik den måtte fortone seg for de uinnviede den gang.

Det spørsmålet vil sikkert reises på nytt, Hamsuns navn er verdig til å pryde en plass eller en plass, andets hovedstad. Det

er da å håpe at debatten blir ført på et helt annet plan enn tilfellet har vært hittil. Og det er så visst ikke spørsmålet om noen «tlgivelse» som er relevant i denne forbindelse. Noe slikt ville Hamsun selv klart ha avvist. Derimot ville han nok ha fordret sannferdig og fullstendig informasjon, når hans virke i de fem vonde årene først skulle bringes på tale. Redelighet – både en og to ganger – vil ikke minst her være det første bud.